

KAFE İŞLETMELERİNİN KAPALI ALANLARDA SİGARA YASAĞINA DAİR GÖRÜŞLERİ: NİTEL BİR ARAŞTIRMA*

THE OPINIONS OF CAFE ADMINITRATORS ABOUT SMOKING PROHIBITION IN INDOOR AREAS: A QUALITATIVE RESEARCH

Araştırma Makalesi
Research Paper

Ahmed Taha ARİFOĞLU**
İlker AKTÜRK***
Hakan KARAMAN****
Ömer Miraç YAMAN*****

Öz:

Tütün ürünlerinin kullanımı her yıl birçok insanın hayatını kaybetmesine ve sağlık sorunları yaşamasına neden olmaktadır. Ülkeler, tütün ürünlerinin kullanımının neden olduğu bu sorunların önüne geçebilmek ve bunların toplumda oluşturduğu sosyal ve ekonomik yükü azaltmak adına çeşitli girişimlerde bulunabilmekte ve politikalar geliştirebilmektedirler. Ülkemizde de tütün kullanımı ile ilgili pek çok politika geliştirilmiştir. Bunlardan birisi olan kapalı alanlarda sigara içmenin yasaklanması, pasif maruziyeti önlemek ve sigara kullanımını kısıtlayabilmek adına yapılan girişimler arasındadır. Bu çalışmada da kapalı alanlarda sigara içme yaşamından etkilenen iki gruptan birisi olan kafe işletmecilerinin yaşağa ilişkin tecrübeleri ve görüşleri ele alınmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda 12 kafe işletmecisiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Gerçekleştirilen bu görüşmeler nitel yöntemler kullanılarak analiz edilmiş ve sonucunda; "Sigara Kullanım Alanı Olarak Kafeler, Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yaşamının Sigara Kullanıcıları Üzerindeki Etkileri, Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yaşamının Kafeler Üzerindeki Etkileri, Yaşağın Uygulanabilirliği ve İşlevselliği, İhbar Uygulamaları ve Denetimler, Kafe İşletmecilerinden Yaşağa İlişkin Öneriler olmak üzere 6 tema elde edilmiştir. Çalışmanın sonucunda kafe işletmecilerinin yaşağın işlevselliğine ilişkin kuşkuları olduğu, yaşağın uygulanabilir olmadığını düşündükleri ve maddi kaygılar sebebiyle yaşağın sık sık ihlal edilebildiğine ulaşılmıştır. Kafe işletmecileri için kafelerde sigara içirmemenin maddi kayıp yaşama konusunda en büyük kaygı unsurlarından biri olduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Tütün, Sigara, Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yasağı, Dumansız Hava Sahası.

Abstract:

The use of tobacco products causes many people to lose their lives and leads to serious health problems every year. Countries take various initiatives and develop policies and rules in order to prevent these problems and reduce the social and economic burden caused by the use of tobacco products. Many policies and rules have been developed in our country regarding tobacco use. One of them is the prohibition of smoking in indoor areas for attempts to prevent passive exposure and cessation of smoking. In this study have been tried to be addressed the experience and opinions of cafe owners

* Makale Geliş Tarihi: 06.09.2021

Makale Kabul Tarihi: 07.11.2021

** Sosyal Hizmet Uzmanı, taharifoglu@icloud.com, orcid.org/0000-0001-8144-3476

*** Sosyal Hizmet Uzmanı, illkerakturk@gmail.com, orcid.org/0000-0003-4305-0297

**** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, karamannhakann@gmail.com, orcid.org/0000-0002-5729-6012

***** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa Sağlık Bilimleri Fakültesi, Sosyal Hizmet Bölümü, omermirac@gmail.com, orcid.org/0000-0001-9989-8575

who are one of the two groups affected by the prohibition of smoking indoor areas. Therefore, in-depth interviews were held with 12 cafe owners. These interviews were analyzed using qualitative methods and as a result 6 theme were obtained; “*Cafes as a Cigarette Use Area, Effects of Smoking Prohibition in Indoor Areas on Cafes, Applicability and Functionality of the Prohibition, Denunciation and Control and lastly Recommendations from Cafe Owners Regarding Prohibition*”. As a result of the study, it was found that cafe owners had doubts about the functionality of the prohibition, they thought the prohibition was not applicable and also was frequently violated due to financial concerns.

Keywords: Tobacco, Cigarette, Smoking Ban Indoor Areas, Smoke Free Area.

1. GİRİŞ

Tütün kullanımı sebebiyle tüm dünyada çok sayıda insan, yaşam kalitesinde azalma yaşamakta ve hayatını kaybetmektedir. Bireysel zararların yanında, neden olduğu toplumsal zararlar sebebiyle de sigara kullanımı devletlerin öncelikli gündemleri arasında yer almaktadır. Zira sigara kullanımının kullanmayan diğer insanları etkilemesi ve kullanımdan doğan bireysel sonuçlara yönelik müdahalelerin maliyetleri devletleri bu konuyu ele almaya itmektedir. Birçok ülke, tütün kullanımının bireylere vermiş olduğu zararların önüne geçebilmek adına kullanımı azaltmaya yönelik politikalar geliştirmeye çalışmakta ve tütünle mücadele konusunda uluslararası standartlarda müdahalelerde bulunmaktadır.

Tütün ile mücadele noktasında uluslararası standartlar, Dünya Sağlık Örgütü tarafından belirlenmektedir. Dünya Sağlık Örgütü, tütün ile daha kapsamlı mücadele etmek adına MPOWER (Monitor-Protect-Offer-Warn-Enforce-Raise) kriterlerini yayımlamıştır. Bu kriterler; tütün kullanımının düzenli olarak takip edilmesi ve uygulamaların değerlendirilmesi, toplumun sigara dumanından korunarak pasif içiciliğin azaltılması, tütün kullanıcılarının tütün kullanımını bırakmaları için çeşitli imkanların oluşturulması ve destek sağlanması, tütün kullanımının zararları hakkında uyarılar yapılması, tütün ile alakalı reklamların ve tanıtımların engellenmesi ve yasaklanması ve son olarak tütün ürünlerine yönelik vergilerin artırılmasını kapsamaktadır (World Health Organization [WHO], 2008).

Dünya Sağlık Örgütü (2019) tarafından yayımlanan ve 2000-2025 yılları arasında tütün kullanım yaygınlığına ilişkin verileri içeren raporda, Türkiye'nin tütüne karşı verdiği mücadelenin olumlu sonuçlar verdiği görülmektedir. Buna göre 2000 yılında tütün kullanım oranı; 15 yaş üstü nüfusta yaklaşık %56 iken, bu oranın 2005 yılında yaklaşık %52; 2010 yılında %48; 2015 yılında %44; 2020 yılında %41 olduğu bulunmuştur. Aynı çalışmada Türkiye'de 2025 yılında, 15 yaş ve üstü nüfusta tütün kullanım oranının yaklaşık %37,5 olması beklenmektedir. Bu verilere bakıldığında Türkiye'de 15 yaş üstü nüfusta tütün kullanım oranının 2000 yılından itibaren düşmeye başladığı ve bu ivmenin 2025 yılında da etkisi sürdüreceği söylenebilir.

Türkiye'de tütün kullanım oranlarındaki azalmanın istikrarlı biçimde sürdürülebilmesi dikkat çekicidir. Bu istikrarın arkasında Türkiye'nin yıllardır büyük ciddiyetle ele almaya başladığı tütün kullanımını kısıtlamaya yönelik politikalar yatmaktadır. Türkiye'nin tütün kullanımıyla makro ölçekte mücadelesine tarihsel açıdan bakıldığında tütünle mücadelede

önemli değişikliklerin kapısını aralayacak gelişme 1996 yılında “*Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair 4207 Sayılı Kanun*”unun yürürlüğe girmesi olarak değerlendirilebilmektedir (Kılınç ve Günay, 2014). Ardından devam eden süreçte Tütün Kontrolü Çerçeve Sözleşmesi (TKÇS) 2004 yılında Türkiye tarafından kabul edilmiştir. TKÇS’nin Türkiye tarafından kabul edilmesi, sözleşmenin uluslararası yasa niteliği taşıması nedeniyle daha önce çıkarılmış olan 4207 sayılı kanunun, bu sözleşmeye uygun hale getirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu değişikliği yapabilmek adına “*5727 sayılı Tütün Mamullerinin Zararlarının Önlenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*” yürürlüğe girmiştir. Sonraki süreçte söz konusu kanunun içeriğinde genişletmeler yapılmış, uluslararası sözleşmelerden doğan yükümlülükler doğrultusunda yeni politikalar geliştirilmiş ve sigara ile mücadelede uluslararası standartlar yakalanmaya çalışılmıştır (Saraçoğlu ve Öztürk, 2020). Geleneksel noktada, Türkiye’de sigara ile mücadele 30’dan fazla mevzuat ile düzenlendiği düşünülürse, yasal mevzuat, uluslararası sözleşmeler ve mücadele planlarıyla Türkiye’nin sigara kullanımına karşı yoğun bir mücadele içinde olduğu anlaşılmaktadır. (Tobacco Control Law, 2020)

Tütünle mücadele konusunda geliştirilen yasakların ve uygulanan politikaların etkili olup olmadığına ilişkin, literatürde çeşitli bulgulara rastlamak mümkündür. Örneğin Karaca (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, tütün fiyatlarındaki artışın tüketim üzerinde etkili olduğu görülmüştür. Coady vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada da sigara fiyatlarında vergi kaynaklı artışın, tüketim üzerinde negatif yönlü bir etkisi olabileceği dile getirilmektedir. Benzer bir sonuca Dünya Sağlık Örgütü’nün (2011) tütün ürünlerinin vergilendirilmesiyle ilgili yayınladığı çalışmada da ulaşılmaktadır. Karaöz vd. (2010), sigara kullanımındaki artışın en önemli unsurun, kentleşme oranı olabileceğini düşünmektedirler. Onlara göre işsizlik ve sigara fiyatlarındaki artış, sigara tüketimi açısından azaltıcı bir etki görülmesini sağlayabilmektedir. Emery vd. (2011) tarafından yapılan bir çalışmada ise gençlerin sigara kullanımlarının fiyat artışlarından etkilenmediği savunulmaktadır. Zira, bir kullanım kalıbı geliştirmemiş gençlerin, genellikle sigara satın almadığı, bu sebeple fiyatlardaki artışın kullanımı etkilemeyebileceği ifade edilmektedir. Diğer taraftan Asaria vd. (2007) tarafından yapılan bir çalışmada, sigaranın fiyatından bağımsız olarak yapılan diğer yasakların, sigara içme oranları üzerinde etkili olabileceğini belirtmişlerdir. Sigara fiyatlarının kullanım üzerindeki etkisine ilişkin modellemelere bakıldığında, sigara fiyatına %100 zam yapılması durumunda, sigara talebi %19 düşüş göstermektedir. Dolayısıyla tütün ile mücadele noktasında gerek vergiler aracılığı ile yapılan fiyat artışları gerekse diğer yasaklar (kapalı alanda sigara yasağı vs.) sigara tüketimi üzerinde etkili olabilmektedir.

Türkiye’de tütün kullanımıyla alakalı yapılan çalışmalara bakıldığında, tütün kullanımına yönelik olarak geliştirilen politikalar ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan yasa ve yasaklar ülkemizdeki tütün kullanımı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Örneğin yapılan bir çalışmada, 15 yaş ve üzeri nüfusta evde, ayda en az bir kere sigara dumanına maruz kalma oranı 2008 yılında %59,7 iken 2012 yılında bu oran 38,3’e; iş yerinde ayda en az bir kere sigara dumanına maruz kalma oranı 2008 yılında %38,5 iken 2012 yılında %15,5’e ge-

rilemiştir (Küresel Yetişkin Tütün Araştırması [KYTA], 2010; KYTA, 2014). Bu sonuçlar, geliştirilen politikaların, sigara kullanımından etkilenenlerin oranlarının düşmesi üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır (Ercan ve Gözüm, 2020). Bununla beraber 15 yaş ve üzeri yetişkinlerde tütün ve tütün mamülü kullanım oranı da yıllara göre düşüş göstermektedir. 2008 yılında 15 yaş ve üstü nüfusta tütün kullanım oranı 2008 yılında %31,2 iken 2017 yılında %29,2 olarak bulunmuştur (Sağlık Bakanlığı, 2019). Temiz (2010) tarafından yapılan bir araştırmada ise kapalı alanda sigara içme yasağının uygulanmaya başlamasıyla birlikte 1 yıl içerisinde yaklaşık olarak 107 milyon paket daha az sigara kullanıldığı görülmüştür. Daha spesifik araştırmalarda da benzer sonuçlara ulaşılmaktadır. Arkan vd. (2011) tarafından hemşire ve doktorlar üzerinde yapılan bir çalışmada, sigarayı bırakan doktorların %16,2'sinin, sigarayı bırakan hemşirelerin ise %33,3'nün kapalı mekanlarda sigara içme yasağından sonra sigarayı bıraktıkları bulunmuştur. Araştırmaya katılan ve sigara kullanımı devam eden diğer hemşire ve doktorların ise yasaktan sonra sigara kullanımlarında azalma olduğu öğrenilmiş ve katılımcıların yaklaşık %37'sinin yasaklardan sonra sigarayı bırakmayı düşündüğü anlaşılmıştır. Kapalı alanlarda sigara içme yasağının kahvehane, kafe ve restoran gibi insanların bir araya geldiği alanlarda yasaklanmış olmasının sigara kullanımı üzerinde kullanımı azaltıcı sonuçları olabileceği düşünülmektedir. Örneğin Özcebe vd. (2013) çalışmasına göre, sigara kullanan müşterilerin yaklaşık %55'inin yasağın ardından sigarayı bırakmayı düşündüğü, yaklaşık %46'sının kullanımını azalttığı ortaya çıkmıştır. Diğer taraftan Bilir ve Özcebe (2012) tarafından işletmelerde yasadaki önce ve yasadaki sonra partikül ölçümü yapılmış ve genel olarak ölçüm yapılan işletmelerde partikül düzeyinin azaldığı görülmüştür. Yasakların kullanım üzerindeki etkisini araştıran bir diğer araştırma Turan vd. (2013) tarafından yapılmıştır. Bu araştırmaya göre 600 kişilik örneklem arasından sigarayı bırakan kişilerin %42'sinin yasakların ardından sigarayı bıraktığı anlaşılmıştır. Katılımcıların %75'i ise kapalı alanlarda sigara dumanına daha az maruz kaldıklarını belirtmiştir.

Görüldüğü üzere tütün politikalarının sigara kullanımını nasıl etkilediğine ilişkin birçok araştırma yürütülmüştür. Politikaların yalnızca kullanım oranlarını düşürüp düşürmemesi üzerinden okunması, yasağa muhatap olan kullanıcıları ve kapalı mekan işletmecilerini toplamda nasıl etkilediğini gözden kaçırmak demektir. Özellikle kafe ve işletme sahibi bireyler yasakların uygulanmasında kanun ile vatandaş arasında bir köprü vazifesi gördüğü için yasaya uyum sağlama konusunda ikilem yaşayabilmektedir. Zira bu bireyler hem işletmecisi veya çalışan olarak yasağa bağlı gelir kaybı yaşamamaya hem de müşterilerin kullanım talepleri konusunda uygun işletme yaklaşımını geliştirmeye çalışmaktadırlar.

Bu çalışmada, kapalı alanlarda sigara içme yasağının kapsadığı yerlerden birisi olan kafelerde, söz konusu yasağın etkililiği ve etkilerinin araştırılması amaçlanmaktadır. Çalışma, bu yönüyle bir tür ön keşif çalışması niteliği taşımaktadır. Kapalı alanlarda sigara içme yasağının, işlevselliğine ilişkin "farklı" bir bakış açısıyla yapılan bu çalışma, genellikle yasaktan olumsuz etkilendiği bilinen aktörleri incelemesi sebebiyle önem taşımaktadır. Nitekim literatürde yasağın taraflarından birisi olan kafe işletmecilerinin tutumlarına yer veren çalışma sayısının yeterli olmadığı düşünülmektedir. Zira, yasağın daha etkili şekilde

uygulanabilmesi adına, tüm paydaşların bu süreç içerisinde katkı sahibi olmalarının gerektiği düşünülmektedir. Bu bağlamda nitel araştırma yöntemleri kullanarak, kafe sahipleriyle ile görüşülmüş ve kapalı alanlarda sigara içme yasağının etkileri “kafe sahipleri” gözünden değerlendirilme çalışılmıştır. Böylelikle, kapalı alanlarda sigara içme yasağının “ taraflarından” birisi olarak kafelerin, yasaktan nasıl etkilendikleri ve bu etkileri kafe sahiplerinin nasıl algıladığı anlaşılmaya çalışılmıştır.

2. YÖNTEM¹

Nitel yöntemler, belirli bir olgunun çeşitli tekniklerle çok boyutlu ve derinlemesine ele alınmasına imkan sağlamaktadır (Punch, 2005). Bu çalışmada, seçilmiş bir grubun belirli bir konudaki deneyimlerini ortaya çıkarmak amaçlanması sebebiyle nitel yöntemlerin kullanımı uygun görülmüştür. Bununla beraber, bu çalışmada belli bir duruma ilişkin katılımcı tecrübelerinin kendi gerçekliklerindeki anlamını keşfetme amacı güdüldüğünden, buna imkan sağlayan fenomenolojik desen kullanılmıştır. Fenomenolojik yöntemde, farkında olmayan ancak hakkında derinlikli bilgi sahibi olunamayan olguların ortaya çıkartılması amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Dolayısıyla bu çalışmada elde edilen sonuçların genellenmesi kaygısı bulunmamaktadır. Nitekim nitel araştırmalar, bu kaygıdan uzakta bir noktada konumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler yapılmış ve görüşmeler sonucunda elde edilen verilerin nitel yöntemler doğrultusunda değerlendirilmesi planlanmıştır.

2.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın örneklemini, araştırma konusu hakkında deneyimi olduğu bilinen ve gönüllü olarak katkı sağlayabilecek kişilerden oluşmaktadır. Bu yönüyle araştırmanın örneklem seçiminde amaçsal örneklem yöntemi kullanılmıştır. Amaçsal örneklem yönteminde, araştırılan konuyu en iyi temsil edebilme özelliğine sahip katılımcıları araştırmaya dahil etmeye çalışmaktadırlar. Bu bağlamda katılımcıların amaca uygun belirlenmesi açısından bazı ölçütler kullanılmaktadır (Creswell, 2016). Bu çalışmada örneklem kabul ölçütü, katılımcıların bir kafe sahibi veya işletmecisi olarak çalışmalarını olarak belirlenmiştir. Çalışmaya, İstanbul ve Sakarya’da bulunan ve yasak sonrasında yeni kafe işletme modeline uygun olarak değişim sağlayan kafelerin sahipleri/sorumluları katılmıştır. Kafelerin İstanbul ve Sakarya’da seçilmesinin en temelinde, araştırmacının çalışma grubuna ulaşma imkanı yatmaktadır. Zira araştırmacı, yöntemini de bu bağlamda amaçsal örneklem olarak belirlemiştir. Yasağın etkisinin daha net anlaşılabilmesi düşünüldüğü için özellikle yasağa uygun olarak iş yerinde değişikliğe giden işletmeler tercih edilmiştir. Bu kapsamda öncelikle üç kafe sahibi ile görüşme gerçekleştirilmiştir. Devam eden süreçte ise bu üç kafe sahibinin yönlendirmesi ile örneklem uygun olduğu anlaşılan kafeler ile görüşmeler yapılmıştır. İlk etapta sekizi Sakarya’da, yedisi İstanbul’da olmak üzere toplamda on beş (15) kafe işlet-

¹ Yürütülen çalışmanın etik kurul izni İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu Başkanlığı’nın 28.10.2019 tarihli 2019/97 karar numaralı belgesiyle alınmıştır.

mecisi ile görüşme planlamış olmasına rağmen verilerin tekrar etmeye başlaması sebebiyle toplamda Sakarya'dan sekiz, İstanbul'dan dört olmak üzere toplamda on iki (12) kafe işletmecisiyle görüşme gerçekleştirilmiştir (Tablo 1.)

Araştırmanın katılımcı sayısı, nitel araştırmalarda örnekleme yöntemlerinden birisi olan kuramsal örnekleme kullanılarak belirlenmiştir. Kuramsal örnekleme, araştırma sonuçlarının tekrar etmeye başladığı yani sonuçların doyuma ulaştığı noktada örneklemin yeterliliğini öngörmektedir. Bu çalışma da katılımcılar ile yapılan görüşmelerin ardından söylemlerin ve ulaşılan sonuçların tekrar etmeye başlaması sebebiyle, yeni katılımcılar ile görüşme gerçekleştirilmemiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Tablo 1: Katılımcıların Sosyodemografik Verileri

Katılımcılar	İl	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Sektördeki Süresi	Tütün Kullanımı
Katılımcı 1 (K1)	İstanbul	43	Erkek	Lise	Evli	15 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 2 (K2)	Sakarya	54	Erkek	Lise	Evli	6 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 3 (K3)	Sakarya	27	Erkek	Lise	Bekar	7-8 yıl*	Var (Sigara)
Katılımcı 4 (K4)	Sakarya	25	Erkek	Lisans	Bekar	8 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 5 (K5)	Sakarya	32	Erkek	Lisans	Bekar	2 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 6 (K6)	Sakarya	25	Erkek	Lisans	Bekar	2 yıl	Var (Nargile)
Katılımcı 7 (K7)	İstanbul	28	Erkek	Lisans	Evli	2 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 8 (K8)	Sakarya	26	Erkek	Lisans	Bekar	3-4 yıl	Var (Sigara)*
Katılımcı 9 (K9)	Sakarya	28	Erkek	Lise	Bekar	15 yıl	Var (Sigara)
Katılımcı 10 (K10)	Sakarya	29	Erkek	Lise	Bekar	15 yıl	Yok
Katılımcı 11 (K11)	İstanbul	31	Erkek	Lisans	Evli	7 ay	Var (Sigara)
Katılımcı 12 (K12)	İstanbul	31	Erkek	Lisans	Bekar	2 yıl	Var (Sigara)

*Katılımcıların söyledikleri gibi alınmıştır.

*Sigara kullananların nargile kullanıp kullanmadığı bilinmemektedir.

Tamamı erkek olan katılımcıların on biri kafenin hem sahibi hem işletmecisi iken, biri kafenin yalnızca işletmecisidir. Araştırmaya katılımında gönüllülük esas alınmış ve katılımcıların tamamının bilgilendirilmiş onamı alındıktan sonra araştırmaya dahil edilmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın veri toplama yöntemini yarı yapılandırılmış görüşmeler oluşturmaktadır. Bu görüşmeler sırasında kullanılmak üzere oluşturulan görüşme formu, literatür ve mevzuat üzerinden hareket edilerek hazırlanmıştır. Görüşme formundaki sorular, uzman görüşleri alınarak son haline getirilmiştir. Görüşmeler sırasında kullanılan görüşme formuna ek olarak, katılımcıların demografik bilgilerinin yer aldığı sosyodemografik veri formu hazırlanmış ve görüşmede kullanılmıştır. Katılımcıların onayıyla birlikte görüşmeler ses kaydına alınmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerin ses kayıtları deşifre edilmiş ve otuz dokuz (39) sayfa deşifre elde edilmiştir. Bu işlem sırasında herhangi bir paket veya program kullanılmamıştır. Bu deşifreler verilerin belirlenen temalara göre özetlenmesi ve yorumlanması olarak tanımlanabilecek betimsel analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu doğrultuda öncelikle görüşmecilerin söylemleri kodlanmıştır. Elde edilen kodlar, ikinci bir araştırmacı tarafından kontrol edilmiş ve kodlayıcılar arası uyuma ulaşıldığında mevcut kodlar üzerinden temalandırma yapılmıştır. Yapılan temalandırmalar da ikinci bir araştırmacı tarafından kontrol edilmiş ve uygunluk sağlandığında temalara son hali verilmiştir. Bu kapsamda verilerin betimsel analizi sonucunda altı farklı temaya ulaşılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, bu temalar kapsamında tekrar değerlendirilmiş ve yorumlanmıştır.

2.4. Araştırmanın Geçerlilik ve Güvenilirliği

Nitel araştırmaların geçerlilik ve güvenilirliğini değerlendirilmesi noktasında inandırıcılık ve aktarılabirlik kavramları öne çıkmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmanın inandırıcılığı, araştırmacının, araştırma grubuyla kurduğu etkileşimler ve onlarla geçirdiği süreler ile ilişkilendirilmektedir. Bu bağlamda bakıldığında bu çalışmada, kafe sahipleriyle derinlemesine görüşmeler yapılmış ve bu görüşmeler de kafe ortamlarında gerçekleştirilmiştir. Buna ek olarak araştırmacılar, ilgili yasağın bağlamında kafelerde gözlemlerde bulunmuşlardır. Bütün bunlar, araştırmanın inandırıcılığına katkı yapan unsurlar olarak belirtilebilmektedir. Bu çalışmada aktarılabirliğin yüksek olması amacıyla, katılımcıların söylemlerine sık sık yer verilmiştir. Verilerin bu şekilde sunulması “ayrıntıyla betimleme” yönteminin bir sonucudur. Böylelikle okuyucuların, araştırmacının yaptığı çıkarımları test edebilme ve yeni çıkarımlarda bulunabilme ihtimalleri doğmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Araştırmanın verilerinin analizi kısmında, kodlayıcı uyumunun kullanılması da araştırmanın geçerlilik ve güvenilirliğine katkı yapan unsurlar arasında yer almaktadır. Böylelikle, katılımcıların söylemlerinin, uygun kodlar ve temalar altında birleştirilip, birleştirilmediği kontrol edilmiştir.

2.5. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı, kafe işletmecilerinin söylemlerinin kontrol edilebilirliğinin zayıf oluşudur. Kafe sahiplerinin söylemleri üzerinden yasağın işlevselliğine ilişkin bir değerlendirme yapılamamaktadır. Zira çalışma bir noktada, yasağın uygulanabilirliğine ve işlevselliğine ilişkin “algı”yı kapsamaktadır. Dolayısıyla bu çalışmadan, yasağın uygulanabilirliği ve işlevselliğine ilişkin genel bir yargıya varmak mümkün değildir.

3. BULGULAR VE YORUMLAR

Görüşmelerden elde edilen verilerin analizi sonucunda; *Sigara Kullanım Alanı Olarak Kafeler; Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yasağının Sigara Kullanıcıları Üzerindeki Etkileri, Sigara İçme Yasağının Kafeler Üzerindeki Etkileri, Yasağın Uygulanabilirliği ve İşlevselliği, İhbar Uygulamaları ve Denetimler; Kafe Sahiplerinden Yasağa İlişkin Öneriler* olmak üzere altı farklı tema elde edilmiştir.

3.1. Sigara Kullanım Alanı Olarak Kafeler

Katılımcıların söylemleri incelendiğinde kafelerin, tütün ürünlerinin kullanımı açısından zemin oluşturucu ve kolaylaştırıcı bir nitelik taşıyabileceği görülmektedir.

Katılımcı 4, kafesine gelen müşterilerin %70'inin sigara kullanımı olduğunu ifade etmekte, uygulanan yasaklar ve diğer çalışmaların bu konudaki etkisinin az olduğunu düşündüğü anlaşılmaktadır.

“Günlük gelen kişiyi 100 kişi olarak baz alırsak, %70 civari bir sigara kullanımı var. Yürütülen çalışmalar ne olursa olsun bu gün geçtikçe artıyor. 5 kişilik grupta, 2 kişi kullanıyorsa 1 sene sonra aynı grupta kullanan kişi sayısı 3 veya 4'e çıkıyor.”

(Katılımcı 4)

Katılımcı 8 de kafesine gelen müşterilerin %90'ının sigara kullandığını belirtmektedir. Kafesinin sunduğu hizmetin, sigara kullanımı etkileyebildiği görülmektedir. Diğer katılımcıların da benzer görüşleri bulunmaktadır.

“Aslında şöyle söyleyeyim, işletmemizin asıl hizmeti oyun olduğu için sonuç olarak, bu kültürde yetişen insanlar oyun oynarken illaki bir sigara tüketme, sigara içme, içecek tüketme olduğu için bana gelen müşterilerimin %90'ı sigara kullanıyor diyebilirim.” (Katılımcı 8)

Katılımcı 9, 10 ve 11 de müşterilerinin büyük bölümünün sigara kullandığını belirtmektedir. Bu söylemler, kafe ve sigara kullanımı ilişkisinin boyutunu ortaya koyacak nitelikler taşımaktadır.

“%90'ı sigara içiyor diyebilirim. Çünkü sigara içilebilen bir mekan. O yüzden %90'ı içiyor diyebilirim.” (Katılımcı 11)

“Genellikle mekanımıza gelen müşterimiz aile oluyor ama aileden ziyade yüzde kapsamında bakarsak %80'i sigara kullanıyor.” (Katılımcı 9)

“%95'i sigaraya veya nargile içiyor. Nargile, sigara içmek için bizim açmış olduğumuz yerel hizmetlerde sigara kullanmak istiyorlar.” (Katılımcı 10)

Katılımcı 6'nın kafelerde tütün ürünlerinin yoğun kullanımına ilişkin yaptığı açıklamalar dikkat çekicidir. Katılımcı 6, kafenin sigara veya nargile tüketmek adına gelinen bir yer niteliği taşıdığını, kafenin asıl amacının keyif yapmak ve bu konuda özgürlük sağlamak olduğunu düşündüğü görülmektedir.

“Kafe tabiriyle, yani dışardaki insanların %70’i %80’i sigara veya nargile içiyor. Dışarıya çıkmalarında dışarda bir yerde oturmalarındaki nedenlerin başında yer alan sebeplerden birisi bu. Sigara içilmeyen bir mekana hiçbir müşteri oturmak veya gelmek istemez. Çünkü kafeye gelmelerindeki amaç keyif yapmaları, keyif yapmaları için de özgür olmaları gerekiyor. Ondan dolayı kafeye sigara içmek için nargile içmek için geliyorlar yani.” (Katılımcı 6)

Katılımcı 5’in söylemleri de Katılımcı 6’yi destekler niteliktedir. Kafelerin tütün ürünlerinin tüketimiyle olan ilişkisi oldukça güçlüdür. Katılımcıların söylemlerinden anlaşılacağı üzere, kafelere giden müşterilerin çok büyük bir kısmı sigara kullanmaktadır. Bununla beraber kafelerin sigara ve diğer tütün ürünlerinin kullanımı açısından, etkileyici ve kolaylaştırıcı çok pek unsuru bünyesinde bulundurduğu anlaşılmaktadır.

“Müşterilerim genelde içiyor, kafe ortamında sigara çok içilir yani ‘kahve sigarayı ister, sigara kahveyi arar’ diye bir söz var. O anlamda içiyorlar sürekli. Bir alışkanlık yani. Masaya oturduğunda telefonun yanına sigara paketi konur. Bu açıdan da o pakette göz önünde olduğundan sigara paketi aklında olduğundan sohbet ederken gözünü pakete kaydığında bir dal alıp içer.” (Katılımcı 5)

3.2. Kapalı Alanlarda Sigara İçme Yasağının Sigara Kullanıcıları Üzerindeki Etkileri

Kafe işletmecilerinin, kapalı alanda sigara içme yasağının sigara kullanıcıları üzerindeki etkilerine yönelik görüşleri genel itibariyle yasağın, sigara tüketimi üzerindeki etkisine yöneliktir. Bunların çoğu, yasağın kullanıcıların sigara tüketimleri üzerinde bir etkisi olmadığı yönündeyken, bazı görüşler ise yasağın dolaylı olarak kullanıcıların tüketimine etki edebileceğini düşünmektedir. Uygulanan sigara yasaklarının, müşterilerin sigara kullarımlarını azaltması yerine, kafeye gelen sigara kullanan kişilerin azalmasını sağladığı anlaşılmaktadır.

Katılımcı 3’e göre kapalı alanlarda sigara içme yasağı, sigara kullanımını azaltmamıştır. Zira müşteriler sigara kullanmak için farklı yollara başvurmakta ve kullarımlarını sürdürmektedirler.

“Hiç zannetmiyorum. Yani dışarı çıkıp içiyorlar, devam ediyorlar vesaire. Herhangi bir şekilde sigara kullanımının bir kimse açısından etkilediği düşünmüyorum.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 1 ise, yasağın sigara kullanan müşteriler tarafından önemsenmediğini ancak kendisini endişelendirdiğini belirtmektedir.

“Hiç umursamıyorlar, hiç umursamıyorlar... Evet akıllarına gelmediği için umursamıyorlar. Takmıyorlar da demiyorum. Ben her an teftişe gelen biri olabilir, denetleyebilir, ceza kesebilir diye ben hep bu endişe ve hisle yaşarım. Müşterinin öyle his endişesi yok. Muhabbet ediyor. Kısmetine gelirse biri o da kimliğini çıkarır ona da ceza yazar. Ona 100 lira bana 10.000 TL yazar. Dolayısıyla müşterinin öyle yasak vesaire çok akıllarına geldiğini düşünmüyorum yani.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 6 da, yasağın herhangi bir şekilde sigara tüketimini azaltmadığını belirtmektedir. Kullanıcıların sigara içiren mekanlara yöneldiğinin altını çizen işletme sahibi, kendi dükkanında sigara ve nargile içirmemesi durumunda müşterilerini kaybedeceğini düşünmektedir. Katılımcı 12'nin söylemleri, bunu destekler niteliktedir.

“Kesinlikle azaltmadı, tam tersi yasaklar daha çok cezbedicidir. Değişen hiçbir şey yok müşteriler açısından. Bu hizmeti veren mekanlara yöneldiler. Ben burada sigara nargile içirmesem 1 aya kalmaz dükkanın şartlarını indirim yani” (Katılımcı 6)

Kapalı alanlarda sigara içme yasağının müşterilerin kullanımını etkilemediğini düşünen Katılımcı 12, kendisi üzerinden örnek vererek, sigara içilmeyen bir mekandan da sigara içilen bir mekana yönelmeyi tercih edeceğini belirtmektedir.

“Bence müşteriler içilen bir yere gitmeyi tercih ediyor ve aynı tas aynı hamam devam ediyor. Ben de bir sigara tüketicisi olarak sigara içilen bir mekana gidiyorum. Sigara içilmeyen bir mekana ben yasaktan sonra belki hiç oturmamış olabilirim. Çünkü bir sigara tüketicisi olarak ben sizinle şuan karşılıklı oturup çay içeceksem sigarayı arıyorum. O zaman yoksa da bekliyorum hemen bitse de şu konuşma hemen çıksam bir sigara içsem alsam diye.” (Katılımcı 12)

Katılımcı 10 ise yasağın, sigara tüketiminin azalması üzerinde değil ancak müşterilerin mekan tercihleri noktasında etkili olduğunu belirtmekte ve müşterilerinin sigara içilen mekanlarda daha uzun süre oturabileceğinden bahsettiği görülmektedir.

“... Çünkü içen bunu kapalı alanda da açık alanda da içiyor. Biz yasakladık diye 1 paket sigara içiyorsa adam yarım pakete düşürmüyor yani. ... Ben etkilediğini düşünmüyorum, sigara içen gene sigarasını içiyor. Sadece bizdeki oturma süreci azalıyor.” (Katılımcı 10)

Katılımcı 7 de diğer katılımcılar gibi yasağın sigara tüketimini etkilemediğini belirtmektedir. Bununla beraber bazı katılımcılar ise yasağın sigara kullanımı üzerinde dolaylı etkilerinin olabileceğinden bahsetmektedir.

“Gözlemlerim, bu yasaktan sonra herhangi bir azalma yok açıkçası. Nitekim burada da biz içirdiğimiz için herhangi bir sıkıntımız olmuyor...” (Katılımcı 7)

Katılımcı 4'e göre yasak, kullanıcılarının sigara tüketimi üzerinde azaltıcı bir etki yapmaktan ziyade, kullanılan sigara markasının fiyat ile bağlantılı olarak değiştirici bir etkiye sahiptir.

“Etkiledi şöyle kullandıkları sigaralar değişti. Yoksa buraya gelip 1 saat oturan bir müşteri o bir saatte beş sigara içiyorsa şimdi de beş sigara içiyor. Onun dışında değişen tek şey bu yasaklar ve sigara zammı nedeniyle müşterinin sigara markasının değişmesi. Tüketimde bir azalma benim gözlemlememe rağmen günün bir çoğu burda buluyorum hayır, yok.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 5, diğer katılımcılardan farklı olarak yasağın tüketim üzerinde doğrudan bir etki oluşturduğunu düşünmektedir. Sigara kullananların, sigarayı bırakmadıkları ancak kullandıkları miktarın azaldığına dikkat çekmektedir.

“Sigara tüketimi daha azaldı. Her ne kadar elinde sigara görsek de kişi sayısı azalmasa da kişilerin tükettiği sigara miktarı azalıyor. Günde bir dal az içse, ayda bir paket yapar. Bunu bütçeye vurduğunuzda büyük rakamlar. Sağlık açısından daha farklı durumlar ortaya çıkıyor.” (Katılımcı 5)

Katılımcıların önemli bir kısmı kapalı alanda sigara içme yasağının, sigara kullanıcıları üzerinde kullanımı azaltma açısından bir etkisi olmadığını düşünürken bazı kullanıcılar yasağın sigara kullanımı üzerinde doğrudan veya dolaylı etkileri olabileceğinden bahsetmektedirler.

3.3. Kapalı Alanda Sigara İçme Yasağının Kafeler Üzerindeki Etkileri

Katılımcıların neredeyse tamamının ifadelerinde öne çıktığı şekliyle, kapalı alanda sigara içme yasağının kafeleri olumsuz etkilediği ve müşteri kayıpları yaşanmasına neden olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcı 1, yasağın kafeleri olumsuz manada etkilediği ve kafede sigara içirmemenin müşteri kaybına neden olabileceğini düşünmektedir. Buna ek olarak kafelerin işlevi açısından da önemli bir noktaya dikkat çekerek, kafelerin sigara içirmesi sebebiyle para kazandığını belirtmiştir.

“Sigaranın yasağı bir tek beni etkiliyor. Uygularsam, kimse mekanda kalmıyor bu kadar basit... Üstad, şöyle söyleyeyim. Ben şimdi size usulen söylüyorum. Denemek için size desem ki “arkadaşlar küllükleri topluyorum, lütfen sigara paketlerini kaldırın. Şuan sigara içmeyeceğiz bir süre” dersem, şuan tahminim 30 tane masa dolu, 3-4 tane masa kalacak belki de bir de biz kalacağız. Bir de personel kalacak. Hepsi gidecek birden. Çıkıp gidecekler. En fazla 10 dakika daha bekleyecekler. Gitmeyenler belki kalabalık masalardır onlar da gözlemlerseniz çıkıp kapının önünde içip tekrar girecekler. Biz burada aslında gelirimizi hani bu cümle vahim bir cümle, kötü bir cümle ama kullanayım ki olanı anlayasınız. Biz burada gelirimizi kafeden değil de sigara içilebilir olmasından dolayı kazanıyoruz desem daha doğru olur.” (Katılımcı 1)

Katılımcı 4, sigara yasağının müşterilerinin neredeyse %50 azalmasına neden olduğunu belirttiği görülmektedir. Müşterilerin tütün ürünlerini kullanamayacakları yerlerde, kafenin sunduğu diğer hizmetlerin de işlevini yitirdiğinden bahseden Katılımcı 4, yaşanan müşteri kaybı nedeniyle maddi açıdan pek çok unsuru etkileyebilecek bir zarar yaşadıklarını aktarmaktadır.

“Genel bir tabir vardır ‘Piyasa çok kötü şu şekilde iş yapamıyoruz.’ gibi. Gün geçtikçe zorlaşan şartlarda kaba taslak rakamlarla değil, ne rakamlar söyleyebilirim, yarı yarıya etkiledi en az... Olumsuz anlamda, yarı yarıya şekilde etkiledi. İnsanlar sigara veya nargile tüketemeyecekleri yerlerde, yiyecek veya içecek de tüketmiyorlar. Hani

dolaylı olarak bize, geçimini sağlamak zorunda olduğumuz insanlara, borcumuz olan bankalara da yansıyor.” (Katılımcı 4)

Katılımcı 9 da diğer katılımcılar gibi, sigara yasağının ticari açıdan zarar yaşamasına neden olduğundan bahsetmektedir. Sigara içilmeyen kafelere müşterilerin gelmediğini belirten Katılımcı 9, kafede müşteri olmamasının sigara içmeyen kişileri de etkilediğinin altını çizmektedir.

“Şu şekilde, yasaklanmasından ziyade şöyle yasaklanması sonucunda ticari açıdan çok çok etkilediğini söyleyebilirim. İçirmediğimiz zaman müşteri portföyümüz çok çok düşüyor. %80’lik gibi bir kısımdan bahsediyorum çünkü. O yüzden etkiliyor. Buna nazaran sigara içmeyi bile etkiliyor. Çünkü mekanda az müşteri olduğu için doğal olarak içmeyen de diyor ki ‘bu mekanda az müşteri var’ onlar da gelmemeye başlıyor bu sefer.” (Katılımcı 9)

Katılımcı 11, müşterilerin kafesine gelmesinde sigara içilebilir olmasının önemli olduğunu düşünmektedir. Sigara içilmeyen ve sigara içilen işletmeler arasında önemli kar-zarar farklarının ortaya çıktığına değinen Katılımcı 11’in, sigara içirmek ve müşteri kaybetmek, sigara içirmemek ve ceza yememek arasında ikilem yaşadığı anlaşılmaktadır.

“Müşteriler buraya sigara içilebildiği için geliyorlar. Çünkü sigara içilebilen bir mekan daha cazip bir hale geliyor. Gayri resmi olarak kapalı alanlarda sigara içiliyor. Yasak bütün mekanlarda tam anlamıyla uygulanırsa bile müşteri gene buluyor. Sigara içilen mekan ile sigara içilmeyen mekan arasında icari anlamda bariz bir fark oluyor... içirsem kabahat, ceza yiyorum. İçirmesem müşteri gelmiyor, para kazanamıyorum. Burada işletmecinin günahı ne ?” (Katılımcı 11)

Katılımcı 3 ise farklı bir noktaya dikkat çekmektedir. Diğer katılımcılar gibi yasağın, kazancını etkilediğini belirten Katılımcı 3, müşterilerin yasağa uymayıp sigara içiren kafeleri tercih etmeye başlamasında bunda önemli bir payı olduğunu düşünmektedir.

“Yani az önce de biraz bahsettim bu konuda. Ticaretimizi tabii ki etkiliyor. Nasıl etkiliyor ? Dediğim gibi yani, sigara içilen içilmeyen yerlerin olduğu için içilen yerler de var. İçilmeyen yerler de var. Bu kurallar herkese eşit olarak uygulanmadığı için uyanlar etkileniyor. Uymayanlar ise uyanların etkilenmesi sonucunda oranın müşteri-lerinden pay almış oluyorlar. Bu şekilde yani.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 10 da Katılımcı 3 ile benzer görüşleri paylaşmaktadır. Yasağın, kullanıcıların sigarayı bırakması üzerinde bir etkisi olmadığını, etkinin müşterilerin sigara içilen kafeleri tercih etmeye başlaması noktasında kendisini gösterdiğini belirtmektedir.

“Kapalı alanda sigaranın yasak olması biraz esnaf olarak bizi yordu. İnsanların sigarayı bırakması açısından bir etkisi olmadığını düşünüyorum. Çünkü çevremde birçok insan sigara kullanıyor. Müşterilerim sigara kullanıyor. Ben sigara vermiyorum diye kimse sigara içmezlik etmiyor. Kapının önüne çıkılıp gerekirse gene sigara içiliyor ama kimsenin si-

garayı azalttığı yok. Sadece biz esnaf olarak müşteri portföyümüz işte ne bileyim müşteriler bunun yüzünden sigara içilebilen alanları tercih ediyor." (Katılımcı 10)

Katılımcı 8, çevrede sigara içilebilen dükkanların varlığının, kendi dükkanını olumsuz etkilediğini, yasağın sigara tüketimini azaltmak yerine, sigara içilebilen dükkanlara rağbeti attırdığını düşündüğü anlaşılmaktadır.

"... Mekana gelmemeyi düşündü. Şunu söyleyeyim birçok alternatif mekan var sigara içilmeyen alanı olsun, üstü sağı solu açılabilir mekanlar çevremizde mevcut. Millet sigara tüketimini azaltmak yerine bu yüzden dükkanımıza gelmemeye başladı." (Katılımcı 8)

Kapalı alanlarda sigara içme yasağının kafeler üzerindeki etkisi de genel itibarıyla olumsuz bir nitelik taşımaktadır. Kafe sahiplerinin çoğu müşteri kaybına vurguda bulunmaktadır. Bununla beraber dikkat çeken nokta ise yasağa uymayıp, sigara içiren kafelerin, sigara içirmeyen kafelerin müşterilerini de kendisine çekmesidir. İşletmeciler bu noktada müşteri kaybetmemek adına yasağı ihlal edebilmektedirler.

3.4. Yasağın Uygulanabilirliği ve İşlevselliği

Çalışmaya katılan kafe sahipleri ve işletmecilerin kapalı alanda sigara içme yasağının uygulanabilirliğine ve işlevselliğine ilişkin yorumları, yasağın kafe sahipleri tarafından nasıl algılandığının anlaşılmasında önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bu doğrultuda yasağın genel itibarıyla uygulanabilir bir yapıda olmadığı öne çıkan görüşler arasında yer almaktadır.

Katılımcı 3, kapalı alanlarda sigara içme yasağının uygulanabilir olmadığını düşünmektedir. Bu düşüncesinin altında ise yaygın sigara kullanımının, bir yasa ile kestirip atılmayacak bir nitelik taşımadığı fikrinin yattığı görülmektedir.

"Zaten mevcut yasak tam olarak çalışmıyor yani. Ölü doğmuş bir yasa öyle söyleyeyim. Bunu uygulamak zor yani, uygulanabilir bir şey olması lazım. Bu durumun yaygın olduğu bir toplamda bunu şu şekilde uygulamak çok zor. Bir şeyi kesip atmak kolay değil yani bu anlamda." (Katılımcı 3)

Katılımcı 11 ise yasağın uygulanabilirliğinin farklı bir boyutuna dikkat çekmektedir. Yasağın tüm mekanlarda uygulanmıyor oluşunun, müşteri kaybettiğini belirtmektedir. Bu daha önceki bulgular ile uyumludur. Zira genel itibarı ile bir kafede sigara içilmiyor ise müşterilerin sigara içilebilen kafelere gitmeye başladığı öğrenilmişti. Bu yönüyle tüm mekanlarda uygulanabilir olmaması sebebiyle, yasağın bazı kafeler tarafından delinmesine, yasağı delen kafelerin varlığının ise yasağa uyan kafelerin müşteri kaybı yaşamasına ve bir süre sonra onların da yasağı delmesine olanak sağlamaktadır.

"... Ama İstanbul'daki bütün mekanlarda kapalı mekanlarda sigara içilmeyecek densesydi ve bu tam anlamıyla uygulansaydı benim bir müşteri kaybım olmazdı." (Katılımcı 11)

Katılımcı 12'nin söylemleri, Katılımcı 11'in söylemleriyle tutarlılık göstermektedir. Yasağı mekanında uygulamadığını belirten Katılımcı 12, sigara yasağını uygulaması durumunda mekanında iş yapamayacağını ve kapatmak zorunda kalabileceğini belirtmektedir. Katılımcı 7 de benzer düşüncelere sahiptir.

“Ben uygulamadım. İlk mekanımda uygulamadım. Yaşlı bir kesimdi ve kapalı bir alandı. Onların daimi yeri o yüzden çok etkilemedi. Onlar oraya alışmış ve sigara tüketmeyen insanlardı ve benim bir bahçem vardı o yüzden etkilenmedim. Eğer 10 masalık mekanım olsaydı ve ben sigara yasağını uygulaysaydım. Hiç iş yapamaz orayı kapatmak zorunda kalırdım. Böyle kapanan çok yer var.” (Katılımcı 12)

Yasağın kafelerde uygulanabilirliğinin düşük olduğunu düşünen kafe sahiplerine ek olarak yasağın aslında oluşturulma amacına hizmet etmediğini belirten katılımcılar da bulunmaktadır.

“Tabii ki uygulanmıyor. Sebebi de müşteriyi kaybetmek istemiyoruz genel anlamda. Çünkü bütün kafelerde bu uygulansa müşteriler orda durmaz.” (Katılımcı 7)

Yasağın devletin ceza kaynaklı gelirlerini artırması ve sigara kullanımının gündemde yer almasını sağlaması dışında bir işlevi olmadığını belirten Katılımcı 1, yasağın bunlar dışında bir işlevi olmadığını düşünmektedir.

“Evet azaltmadı. Bu iki şeye yaradı. İki şeye yaradı yasak bence. Bir, devletin ekstra geliri oldu cezalardan dolayı. İki, sigara da gündemin bir sırasında kendine yer buldu. Onun ötesinde bu yasağın hiçbir şeye yaradığını sanmıyorum. Benim de stresim arttı bunun dışında yok böyle bir şey... Gerçekten de bezmişim ve kapattırdım dükkanı. Kapatırdım. Çünkü benim kazandığım ne ki ben sana bu kadar cezayı ödeyeyim ? Ben yılda 50-60 bin TL cezayı nasıl ödeyeyim ? Stopajını alıyorsun, vergini alıyorsun. KDV alıyorsun. Bir de gelip sanki artık bu durum devletin gelirini arttırmak için kullandığı objelerden birisi olmuş. Bana öyle geliyor. İşe yarıyor mu hayır, hiçbir işe yaradığına inanmıyorum. Zerre kadar da inanmıyorum. 13 senelik işletmeciyim.” (Katılımcı 1)

Kafe sahipleri ve işletmecilerin yasağın uygulanabilirliği ve işlevselliği hakkındaki görüşleri genel itibarı ile “uygulanabilirliği zayıf ve işlevselliği düşük” şeklindeki yorumlardan oluşmaktadır. Bu yönüyle, yasağa ilişkin bir memnuniyetsizliğin var olduğu göze çarpmaktadır.

3.5. İhbar Uygulamaları ve Denetimler

Kapalı alanlarda sigara içme yasağının yetkili merciler tarafından denetimi ve çeşitli ihbar uygulamaları aracılığı ile kontrolünün sağlanması noktasında işlevsel bir sistemin kurulu olduğu ancak burada da kafe sahipleri ve işletmecilerince doğru olmayan uygulamalar mevcuttur.

Katılımcı 1, yetkililerin sigara yasağı konusundaki takibinin oldukça yüksek düzeyde olduğunu ve hassas davrandıklarını ifade etmektedir. Bununla beraber, sigara yasağının ihlalinin telefon aracılığı ile bildirilmesi anlayış Katılımcı 1'in bahsettiği “yeşil buton” uygulama-

masının Türkiye Yeşilay Cemiyeti tarafından geliştirilen Yeşil Dedektör uygulaması olduğu düşünülmektedir. Katılımcı 5 de bu uygulamaya dikkat çekmektedir.

“Bir de ne var; diğer bir nokta. Tamam yasak eyvallah, onları aştık geldik. Devlet bu konuda mekan denetiminde muazzam mesela. Eroinlerle, uyuşturucuyla mücadele kapsamında bu kadar hassasiyeti olduğuna inanmam karşılaşmadım ama hiç tahmin etmiyorum böyle bir şey olsun. Ama sigara konusunda müthişler. Cezanın da belli kriterleri var; küllük olmamasının, tabela olmamasının bir kriteri var vesaire. Değerlendirmeleri yapıyor; küllük varsa biraz daha ceza yazıyor. Tabela yoksa biraz daha ceza yazıyor... Şimdi devlet yeşil buton diye bir şey icat etmiş. Yeşil butona basıyor; her şeyi çekiyor...” (Katılımcı 1)

İhbar uygulamalarının denetimlerin yapılması noktasında önemli bir işlevi olduğu anlaşılmaktadır. Bununla beraber ihbarların suistimal amaçlı yapılabildiği de görülmektedir.

“Yeni uygulama var yeşil dedektör diye. Orada bulunduğunuz konumdan direk hangi kafede sigara içildiğine dair vatandaş olarak ihbarda bulunuyorsunuz. İlk geldiklerinde bakıyorlar bir şey yok. 3 saat sonra gene ihbar ediyorsun. Arkadaşların da her ihbarı değerlendirme gibi bir zorunluluğu var.” (Katılımcı 5)

Katılımcı 3, ihbar uygulaması aracılığı ile farklı işletmelerin veya müşterilerin şikayette bulunabildiği, ihbarların değerlendirilmesi zorunluluğu sebebiyle sorunlar yaşanabildiği anlaşılmaktadır.

“Sıkıntılar da yaşıyoruz bu konuda. Gerek müşteri olsun gerek farklı mekanlar olsun. Birbirlerinin mekanlarını şikayet etme olayları var. Müşterilerin şikayetleri var. Şöyle bir şey, yeşil dedektör diye bir uygulama var. Herhangi bir şekilde oturduğunuz yerden şikayet edebilirsin. Açarsın telefonla basarsın. Şikayet edersin. Bir yere taktın diyelim bu anlamda şikayet eden insanların var.” (Katılımcı 3)

Katılımcı 2 de Katılımcı 3 gibi ihbar uygulamalarının suistimal edildiğinden bahsetmektedir. Bununla beraber, denetim yapan kişilerin yalnızca ihbar odaklı hareket etmediği, ortamda sigaranın içilip içilmediğine dair çeşitli ölçümlerin yapıldığı anlaşılmaktadır.

“Yani şöyle saçmalıklar oluyor bizim başımıza geldiği için söylüyorum size. Şimdi bizim kafeteryada sigara içildiğine dair bir ihbar gitmiş. Adam geldi resim göndermişler. Ama çekilen resmin bizim kafeye uzaktan yakından bir ilgisi yok. Masa bizim değil, sandalye bizim değil. Hiçbir şey bizim değil. Şimdi olur olmaz her türlü ihbara adam aldırıp geliyor... Zaten cihazla ölçüyorlar; sigara içilip içilmediğini anlıyorlar. Sadece şekline kül tablalarına falan bakmıyorlar yani. Ölçüyorlar; anlıyorlar içilip içilmediğini, içilmediğini görüyorlar. O anlamda uyarı bile almadık yani.” (Katılımcı 2)

Bazı katılımcılar ise denetimlerin ve cezaların bir noktada işlevini yitirdiğinden bahsetmektedir. Örneğin Katılımcı 12, denetim sıklığının bölgeden bölgeye değişiklik gösterdiğini belirtmektedir. Bununla beraber sigara içirmesi durumunda yiyeceği cezanın, sigara içirme-

ye devam etmesi durumunda kazanacağı paraya kıyasla yeteri kadar caydırıcı olmadığını belirtmektedir.

“İstanbul’un bazı bölgelerinde denetim çok daha gevşek olmasına rağmen bize çok sıkı denetim yapıyorlar. İnsanlar içiremiyorlar yani sigarayı. Mekanda içiremiyorlar. Ama bir şekilde tutunmaya çalışıyorlar. İnsanlar neticede burada bir ticaret yapmaya ticaretle uğraşmaya çalışıyor... Eğer devlet yılda ona 2 kere ceza kesecek 5 bin liradan toplamda 10 bin lira. Tamam adam zaten sigara içirtip o parayı çıkartıyor. Siz onun dükkanını her gün basmadığınız sürece o cezanın da çok bir esprisi yok yani.” (Katılımcı 12)

Katılımcı 9 ise denetimler sonrasında verilen cezaların ağır olduğunu düşünmektedir. Ancak belli sayıda sigara yasağı ihlali cezası yiyen işletmenin, ceza limitini geçmesi durumunda kapatılması gerektiği dolayısıyla bu sınıra ulaşıldığında işletmenin kapatılmaması adına yeni ceza verilmediği dikkat çekici söylemler arasında yer almaktadır. Ceza sınıra ulaştığını bilen işletmelerin daha rahat sigara içirttiği anlaşılmaktadır.

“Şu sıralar denetimler çok üst seviyede. Cezalar da ağır olarak geliyor. Şuanda denetimlere baktığım zaman tamamen parasal olarak görüyorum. Kimsenin sağlığı ile alakalı risk duymuyorlar. Atıyorum beşinciye denetimle geldikleri zaman ceza yazıldığı zaman dükkan kapatılması gerekiyor. Ama bunu dükkan kapatılmaması için dördüncüye geliyor bir dahaki sene tekrar olması için beşinciye gelmiyorlar. Bunu bütün sektör bütün yöneticiler bilir. Dördüncü ceza kesildiği zaman, beşinciye gelmedikleri için her şekilde içilir. O yüzden kafelerde bu şekilde denetimlerin olması tabii ki iyi yasakları çiğniyorsak bunun bir bedeli olmalı ama doğru bir şekilde, hakkaniyetli bir şekilde yapılması durumunda iyi. Ama ben bunun hakkaniyetli bir şekilde yapıldığına inanmıyorum.” (Katılımcı 9)

3.6. Kafe İşletmecilerinden Yasağa İlişkin Öneriler

Kapalı alanlarda sigara içme yasağının, kafeler açısından uygulanabilir ve işlevsel olmadığını düşünen kafe sahiplerinin ve işletmecilerin yasağa ilişkin çeşitli önerileri bulunmaktadır. Bunlar arasında genel itibarıyla öne çıkan nokta yasağın, kafe sahibi ve işletmecilerin görüşleri alınarak ortak şekilde hazırlanması talebidir.

“Yani burada çok daha derin bir çalışma yapılması gerekiyor. Ya çok ağır cezalar koyacaksın kimse bunu çiğnemeyi göze alamayacak. Ya da bu konuda farklı çalışmalar yapılarak bu ortak mekanların görüşleri ve düşünceleri alınarak çalışma yapılabilir ona göre hareket edilebilir.” (Katılımcı 2)

Cezaların artırılması ve yasanın içeriğinin yasadan etkilenen paydaşlarla ortak hazırlanması öneriler arasında yer almaktadır.

“Bu benim şahsi düşüncem ama şimdi bu yasağın geldiği andan itibaren bıkmadan usanmadan beş ay boyunca uygulanmaya devam edilmiş olsa, buraya her gelen ceza ödeyeceğiz diye düşünse. Bu elbette içirene değil içine. Bu mekanda sigara içine ceza

kesilecek, iyi de ceza kesilecek dese buraya gelen müşteri sigara içmemeye başlar. Aslında bu durum işletmeci sayesinde olmaması gerekiyor bence. Vatandaşlara bir yaptırım yapılmalı ki mekanlarda sigara içilemesin. Yani ben böyle düşünüyorum. Çünkü evet buraya geliyorlar. Bana ceza kesiyorlar tamam ben bunu ödedim. Ama müşterim gene içmeye devam ediyor. Bu adam bırakmadığı müddetçe içmek isteyecek. Ya ben para kazanmayacağım. Bence her vatandaşa 179 lira mı kesiliyor örnek veriyorum 1500 lira kesilsin.” (Katılımcı 11)

Kafelerin sigara içirtebilmesine yönelik ruhsat alması veya sigara içilebilen kafelerin oluşturulması bir diğer öneridir.

“Onu daha önce de dediğim gibi kafe açacaksanız sigara içmek için ayrıca ruhsat verilmesi yemek satacaksanız ayrı ruhsat, nargile içirecekseniz ayrı ruhsat alabilirsiniz. Bence çok daha güzel olur sigara konusunda böyle bir ruhsatın verilmesi. Hem ticaretine devam eder hem de sigara tüketimini artırmayacaktır.” (Katılımcı 12)

Kafelerin sigara içilebilir kafe olarak ruhsatlanmasına ek olarak, “sigara içilen kafeler ve sigara içilmeyen” şeklinde bir ayrıma gidilmesi önerilmektedir.

“Şu da yapılabilir sigara içilen mekanlar için kapıya ‘burada sigara içilir, 18 yaşından küçükler giremez, sigara sizi zehirler.’ Bu bilgiyi yazalım bu da yapılabilir. İsterse gelir isterse gelmez. Buralara insan isteyerek bir seçim sonucunda geliyor.” (Katılımcı 12)

Katılımcı 4’ün bu konudaki yorumu ise oldukça dikkat çekici bir niteliğe sahiptir.

“Biz buranın sigara içilebilen bir alan olarak tanımlanmasını istiyoruz. Biz bu işletmenin ruhsatını belediyenin uygun gördüğü şekillerde aldık. Belediyenin, Tarım Bakanlığının denetlemeleriyle sonucu aldık. Mesela biz bu işletmeye sigara içmeyen bir müşterinin gelmesini tercih etmiyoruz. Buna yönelik bir ruhsat çalışması olabilir. Yeşil kafeler olabilir mesela hiçbir şekilde sigara içilmeyen...” (Katılımcı 4)

Sigara içilebilen ve sigara içilemeyen kafeler olarak ayrıma gidilmesi gerektiğinin altı çizen Katılımcı 4, “Mesela biz bu işletmeye sigara içmeyen bir müşterinin gelmesini tercih etmiyoruz.” diyerek, hedeflenen müşteri kitlesinin genel itibari ile sigara kullanıcıları olduğunu ortaya koymaktadır.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Kapalı alanlarda sigara içme yasağının, kafe sahipleri ve işletmecileri açısından değerlendirilmesinin ele alındığı bu çalışmada, katılımcıların söylemlerinde öne çıkan bazı noktalar bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, kafeler ve tütün kullanımı arasında yüksek oranda ilişki kurulması ve kafelerin müşteri kitlesinin çoğunun sigara içtiğinin düşünülmesidir. Buna ek olarak kafelerde tütün ürünlerinin kullanımı, özellikle pasif içicilik açısından önemli bir sorun olarak önümüzde durmaktadır. Nitekim, kafe işletmecilerinin de dahil olduğu bir araştırmada katılımcıların pasif içiciliğin zararlı etkileri hakkında bilgi sahibi

oldukları görülmüştür (Fidan vd., 2005). Bu yönüyle kafelerdeki sigara kullanımı hakkında ortaya çıkan söylemler, kapalı alanlarda sigara içme yasağına ilişkin mantıksal bir zemin kurulmasını sağlamaktadır. Kafe sahibi ve işletmecilerine göre ise kafelerde sigara içilmesinin, müşterilerin sigara kullanımları üzerinde kullanımı azaltıcı bir etkisi bulunmamaktadır. Genel olarak bakıldığında, katılımcıların söylemleri üzerinden yapılan değerlendirmelerde, kafelerin sigara kullanımının yoğunlaştığı yerler olması ve insanların kafede vakit geçirirken sigara ve tütün ürünleri kullanımını artırması, kafelerin kullanımı kolaylaştırıcı bir etkisi olabileceğini düşündürmektedir.

Yasağın sigara kullanıcılarından ziyade, kafe sahibi ve işletmecileri üzerinde bir etkisi olduğunu düşünen katılımcılar, yasaktan sonra sigara kullananların, sigara kullanmayı bırakmak veya azaltmak yerine sigara içilebilen mekanlara yöneldiğini belirtmektedirler. Ancak literatüre bakıldığında Jha vd. (2006) ve Asaria vd. (2007) kapalı alanlarda sigara içme yasaklarını da kapsayan, sigara kullanımının azaltılmasına yönelik olarak geliştirilen politikaların, sigara tüketimini azaltma açısından önemli bir etkisi olduğunu aktarmaktadır. Bununla beraber, kapalı alanda sigara içme yasağı öncesinde ve sonrasında kullanılan sigara miktarını araştıran bir çalışmada, yasak sonrasında, sigara kullanan kişilerin yaklaşık olarak 3 adet daha az sigara kullandığı ortaya çıkmıştır (Turan vd., 2014). Yine Türkiye’de yapılan bir diğer çalışmada, sigara kullanımına yönelik olarak getirilen fiyat dışı uygulama ve yasakların, bireysel sigara tüketiminin ortalama günlük 1500 adet daha az olmasını sağladığı belirlenmiştir (İpek ve İpek, 2020). Özbece vd. (2013) tarafından yapılan bir araştırmada ise kafelerde sigara kullanımı olan müşterilerin, kapalı alanlarda sigara içme yasağı ile birlikte %55’inin sigarayı bırakmayı düşündüğü, %45,8’inin ise sigara kullanımının azaldığı bulunmuştur. Bu bilgiler ışığında katılımcıların, kapalı alanlarda sigara içme yasağının kafelerdeki uygulamasının işe yaramadığına ilişkin düşüncelerinin, mevcut durumu doğru bir şekilde yansıtmadığı anlaşılmaktadır. Kafe sahibi ve işletmecilerin daha mikro düzeyde yaptıkları değerlendirmeler ve kafeye gelen müşterilerin sigara kullanmaya devam etmeleri, katılımcıların yasağın sigara kullanımını azaltıcı bir etkisi olmadığı yönündeki düşüncelerini destekleyebileceği tahmin edilmektedir. Dolayısıyla mikro gözlemler neticesinde ulaşılan bu düşüncelerin, makro ölçekte geçerli olmadığı düşünülmektedir.

Katılımcıların, yasağın sigara kullanımını azaltmasından ziyade, kafe sahibi ve işletmecilerinin gelir kaybı yaşamasına neden olduğunu düşündükleri görülmektedir. Özbece vd. (2013) tarafından yapılan araştırmada, kapalı alanlarda sigara içme yasağından sonra katılımcıların %81.3’ü, kafe gelirlerinin azaldığını, %64.3’ü ise kafeye gelen müşteri sayısının azaldığını belirtmiştir. Fidan vd. (2005) yaptığı araştırmaya göre ise görüşülen iş yeri sahiplerinin %81.5’inin yasağın ardından gelirlerin ve müşteri sayısının azalacağını düşündüğü anlaşılmaktadır. Bu açıdan bakıldığında kafe sahibi ve işletmecilerin, yasağın uygulanmasıyla müşteri kaybı yaşama ve ekonomik zarara uğrama endişelerinin diğer çalışmalarda da kendisine yer bulduğu görülmektedir. Kapalı alanlarda sigara kullanım yasağının, kafeler üzerindeki etkisi genel itibariyle ekonomik değerlendirmeler yapılarak ele alınmaktadır. Katılımcılarda ise yasağın, kafelerin gelirlerini önemli derecede etkilediği söylemi öne çık-

maktadır. Bu araştırmada ortaya çıkan, kafelerin sigara kullanımı açısından yoğun noktalar olması ve kafeye gelen müşterilerin çoğunluğunun sigara veya farklı bir tütün ürünü kullandığı göz önüne alınırsa katılımcıların ekonomik kayba uğramış olmaları beklenebilecek bir duruma karşılık gelmektedir. Bununla beraber ekonomik kayıp yaşamanın temelinde, sigara kullanımı olan müşterilerin kafelere gelmeyi bırakması değil, sigara yasağının uygulanmadığı farklı kafelere gitmeyi tercih etmesi yatmaktadır. Dolayısıyla, yasağı uygulayan kafe sahibi veya işletmecisi, bir süre sonra müşteri kaybetme riski ile karşı karşıya kalmakta; zira müşteriler yasağın uygulanmadığı farklı kafeleri tercih edebilmektedirler. Bu noktada ortaya çıkan sorunun ise yasağın tüm kafeler tarafından, olması gerektiği ölçüde uygulanmaması olduğu düşünülmektedir. Buna ek olarak, sigara içilmeye müsait ve mevzuata uygun alanları olan kafelerin, bunlara sahip olmayan kafelere göre daha fazla müşteri çektiği ve bu da diğer kafelerin ekonomik açıdan etkilenmesine neden olduğu anlaşılmaktadır. Maddi zarar yaşamak ile karşı karşıya kalındığında yasağın ihlal edilmeye başlandığı görülmektedir. Yasağı genel olarak ekonomik göstergeler üzerinden değerlendirme eğiliminde oldukları görülen katılımcıların, yasağı yeteri kadar uygulamayan işletmelerin varlığı sebebiyle sorun yaşadıkları anlaşılmaktadır. Nitekim, kafede sigara kullanmak isteyen müşterinin, yasağın uygulandığı bir kafeye gitmek yerine, bu konuda esnek davranan bir işletmeye gitmeyi tercih etmektedir. Dolayısıyla yasağın etkililiğinin ve yasağa işletme bazında katılımın artması için, gerçekçi ve sıkı tedbirlere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Böylelikle, yasağı uygularsa, müşterisinin, yasağı uygulamayan bir işletmeye gidebileceği düşüncesinin yerini daha sağlık odaklı bir zemine bırakabileceği düşünülmektedir.

Yasağın uygulanabilirliğine ve işlevselliğine yönelik olarak ortaya çıkan görüşler, genel itibariyle olumsuz nitelikler taşımaktadır. Kapalı alanlarda sigara içme yasağının işlevsel olmadığını savunan katılımcılar, yasağın insanların sigarayı bırakmaları üzerinde bir etkisi olmayacağını düşünmektedirler. Ancak yapılan araştırmalar, katılımcıların söylemlerini desteklememektedir. Örneğin kapalı alanlarda sigara içme yasağının ardından, kapalı alanlarda sigara dumanından etkilenen kişi sayısındaki düşüş Tablo 2'deki gibidir.

Tablo 2: 2008 ve 2012 Yılları Arasında Son Bir Ay İçinde Sigara Dumanına Maruz Kalım Oranı (15 Yaş Üstü)

Yıl-Ülke/Alanlar	Resmi Daireler	Sağlık Kurumları	Toplu Taşıma
Türkiye 2008	11.3	6	16.5
Türkiye 2012	6.5	3.8	10.4

(Ercan ve Gözüm, 2020)

Tablo'2 de görülebileceği üzere 2008 ve 2012 yılları arasında resmi dairelerde, sağlık kurumlarında ve toplu taşımada, 15 yaş üstü kişilerin sigara dumanına maruz kalma oranları düşüş göstermiştir. Bu durum, yasakların, sigara maruziyeti üzerinde etkileri olabileceğini göstermektedir. Buna ek olarak Ercan ve Gözüm tarafından (2020) yapılan araştırmada 2008 ve 2012 yılları arasında iş yerinde veya evde en az bir kez sigara dumanına maruz kalanların oranları karşılaştırılmıştır. Buna göre 2008 yılında bu oran %38,5 iken 2012 yılında %15,5'e

gerilemiştir. Turan vd. (2013) tarafından yapılan araştırmaya göre ise, kapalı alanlarda sigara içme yasağı öncesinde kişilerin içtikleri ortalama sigara sayısı 16,43 olarak belirlenmişken, yasak sonrasında bu sayı 13,24 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla yasağın 3,19 adet sigara daha az kullanılmasını sağlamıştır. Aynı araştırmada kişilerin sigarayı bırakmasında veya bırakmayı düşünenlerin kararlarında yasağın etkili olduğu ortaya çıkmıştır (Arıkan vd., 2011). Bu bağlamda, katılımcıların uygulamanın sigara kullanımını azaltması noktasındaki olumsuz düşüncelerinin, daha önceki araştırmalar ile çeliştiği görülmektedir. Yapılan araştırmalar genel itibarıyla, yasağın sigara kullanımını azaltıcı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların, sigara kullanacak müşterilerin, sigara kullanımı noktasında esnek davranan kafeleri tercih etmesi üzerinden bir okuma yapmış olabileceği düşünülmektedir. Böylelikle, sigara içen müşteri sayısında azalma olmadığını görerek, yasağın işlevselliğinin düşük olduğunu düşünebilir. Ancak, yasak sebebiyle sigara kullanımını azaltan kişilerin, sigara kullanılan işletmelere gitmeyi tercih etmeyebileceği de göz önünde bulundurulmalıdır.

Daha somut yöntem ve teknikler kullanılarak yapılan araştırmalar, uygulamanın işlevselliğini ortaya koymaktadır. Örneğin Bilir ve Özcebe (2012) tarafından yürütülen ve kapalı ortamların iç ortam hava kalitesini yasağın uygulanmasından önce ve sonrasında değerlendiren çalışmada, yasak öncesindeki hava kalitesi ile yasağın başlamasından sonraki süreçteki hava kalitesi arasında farklılıklar bulunduğu ve havadaki partikül düzeylerinde azalmaların meydana geldiği görülmektedir. Bununla beraber, kafe sahibi ve işletmecilerinin de yer aldığı bir çalışmada kapalı alanlarda sigara içme yasağının, sigara kullanan kişilerin sigarayı bırakmaları üzerinde etkili olup olmadığı sorusu sorulmuştur. Bu soruya verilen cevaplar, katılımcıların sigara kullanıcısı olup olmayışına göre değişiklik göstermiştir. Sigara kullanmayan kafe çalışanları yasağın sigarayı bırakmak üzerinde etkili olabileceğine %71 oran ile evet derken, sigara kullanan kafe çalışanların yasağın sigara bırakma üzerinde etkili olabileceğine %41 oran ile evet demiştir. Sigara kullanan kafe çalışanlarının, yasağın işlevselliğine daha az inandıkları görülmektedir (Özcebe vd., 2015). Bizim yürüttüğümüz çalışmada da 1 kişi hariç tüm katılımcıların sigara kullandıkları düşünülürse, yasağın işlevselliğine ilişkin olumsuz düşünceleri ve düşük inançlarının varlığı daha anlaşılabilir bir hale gelmektedir. Bunlara ek olarak Ünal, iş yerlerinde sigara kontrol uygulamalarının, sigara bırakma hızını önemli derecede artırıcı bir etki yaptığını ortaya koymuştur (Ünal, 2017). Kafe sahibi ve işletmecilerinin yasağın işlevselliğine ilişkin getirdikleri yorumların, tersi bir durumun varlığından söz etmek ilgili araştırmaların sonuçlarıyla mümkün hale gelmektedir. Buna benzer bir tutuma doktorlar ve hemşirelerle yapılan araştırmada da rastlanılmıştır. Kapalı alanlarda sigara içme yasağından etkilenmediklerini belirten doktorlar ve hemşirelerin, yasağın ardından içtikleri sigara sayısında azalma meydana geldiği ve kullanımı sonlandırmaya yönelik girişimlerin artış gösterdiği görülmüştür (Arıkan vd., 2011).

Katılımcıların yasağın uygulanabilirliği noktasındaki görüşleri, yasağın etkinliğine ilişkin bir değerlendirme için önem arz etmektedir. Zira yasağın uygulanabilirliğine getirilen yorumların ortak noktası, yasağın tüm işletmeler tarafından uygulanamayacak olmasına ilişkin inançtır. Dolayısıyla yasak eğer tüm işletmelerde uygulanmazsa, yasağı uygulayan işletmeler müşteri kaybına uğrayacaktır çünkü müşteriler sigara yasağının olmadığı mekanlara gidecek-

tir. Bu çalışmada katılımcıların yasağın uygulanmasına yönelik olarak görüşleri genellikle maliyet üzerinden şekillenmektedir. Kapalı alanlarda sigara içme yasağına uyulması durumunda sigara içilebildiği için kafe müşteri kaybı yaşamamakta ancak gerekli düzenlemelerin yapılabilmesi adına önemli maliyetlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Diğer açıdan bakıldığında kafede sigara içilmemesi direkt olarak müşteri kaybı ile eşleştirilmektedir. Kafede sigara içiliyor ancak mevzuata uygunluk yoksa işletme ceza yemekte ve daha az müşteri kaybı yaşamaktadır. Bu noktada kafe sahibi ve işletmecileri için bir tercih yapılması gerektiği görülmektedir. Bu tercih ya mevzuata uygunluk sağlayıp müşteri kaybı yaşamadan sigara içirtmek ancak bunun maliyetine katlanmak ya da mevzuata uymadan sigara içirmek ve bunun cezasını ödemek arasında şekillenecektir. Bu noktada kafelerin, yasal mevzuata uygun olarak biçimlendirilmesi ve koşulları belirlenmiş sigara kullanım alanlarının oluşturulması her ne kadar işletmeye maliyet getirecek olsa da kafenin rekabet gücünü artırabileceği düşünülmektedir.

Kafelerde kapalı alanlarda sigara içme yasağının denetimine ilişkin ortaya çıkan söylemler, denetimlerin yoğun şekilde yapıldığını düşünmemizi sağlamaktadır. Lakin, Demir vd. (2017) tarafından, dumanlı hava sahası denetim ekipleriyle yapılan bir çalışmada, yasa ile ilgili yeterli denetim yapıldığını düşünenlerin oranının düşük olduğu görülmektedir. Katılımcıların denetimlerden bahsederken çeşitli ihbar uygulamalarına değindikleri fark edilmiştir. Arslan ve Oruç (2019) tarafından yapılan çalışmada da denetim uygulamalarında ihbar mekanizmalarının daha etkili sonuç alınmasını kolaylaştırdığı sonucu ortaya çıkmıştır. Katılımcıların söylemlerine en çok öne çıkan noktanın işletmelerin bazılarının yasağa uyarken bazılarının uymaması olduğu düşünülürse, ihbar uygulamaları ve denetim mekanizmalarının önemi daha net anlaşılmaktadır. Zira denetimlerin daha sıkı ve tüm işletmelere eşit şekilde yapılması, yasağın tüm kesimleri aynı düzeyde etkilemesini sağlayabilir ve böylelikle yasaktan dolayı ortaya çıkan müşteri kaybının önlenebileceği düşünülmektedir. Elbette bu görüşümüz, işletmelerin yasağı ihlal etme davranışlarının genel itibarıyla müşteri kaybı yaşamak ve bu kaybın da müşterilerin yasağı ihlal eden kafelere gitmeye başlamasıyla birlikte şekillenmesi kapsamında değerlendirilmelidir. Son olarak katılımcıların önerileri incelendiğinde, şu başlıklar öne çıkmaktadır:

- Yasa ihlallerinde işletme sahibi ve müşteriye yönelik cezai yaptırımların artırılması
- Yasa içeriğinin hazırlanması noktasında işletmelerin görüşlerinin alınması
- Tamamıyla sigara içilebilen veya sigara içilemeyen kafe şeklinde ruhsatların çıkartılması ve dileyen işletmelerin bu ruhsatları alması.

Katılımcıların önerilerinde dikkat çekici nokta yeni bir ruhsatlandırma sistemine yönelik beklentidir. Kafeler, sigara kullanımı ve kafe müşterilerinin sigara kullanım oranları düşünüldüğünde, kafelerin tamamen sigara kullanımına müsaade edebilecek bir ruhsata sahip olmasının ekonomik açıdan önemli bir avantaj sağlayabileceği görülmektedir. Nitekim Katılımcı 4'ün "*Mesela biz bu işletmeye sigara içmeyen bir müşterinin gelmesini tercih etmiyoruz.*" şeklindeki ifadesi sigara içmeyen müşterinin kafelerde, sigara içenler kadar harcama yapmadığını düşündürmektedir.

Bu çalışmada genel itibariyle kafe sahiplerinin kapalı alanlarda sigara içme yasağına ilişkin olumsuz düşünceleri olduğu ve yasağın etkinliği konusunda tereddütleri olduğu görülmektedir. Ancak kafe sahibi ve işletmecilerinin bu düşüncelerinin daha önce yapılan araştırma sonuçlarıyla uyuşmadığı anlaşılmaktadır. Katılımcıların yasa sebebiyle yaşadıkları müşteri kayıpları ve buna bağlı olarak meydana gelen ekonomik kayıplar, yasaya uyulması noktasında önemli ihlallerin doğmasına neden olmaktadır. Hiçbir ekonomik kayıp yaşamayan ancak yine de yasaya uymayan kişilerin ise mekanın yasaya uygun olarak düzenlenmesi durumunda meydana çıkabilecek masraf kalemlerinden kaçınmak adına yasayı ihlal edebildikleri görülmektedir. Bu yönüyle kafe sahiplerine yönelik olarak düzenlenecek ve yasağın etkililiğini ve işlevselliğinin anlatılacağı kısa süreli eğitimlerin etkili olabileceği düşünülmektedir. Diğer taraftan, yasaya uyması durumunda ortaya çıkacak mağduriyeti, başka bir işletmenin yasağına uymaması üzerinden okuyan işletmecilerin haklı olabileceği ve bu noktada yaşanan sorunların önüne geçmek adına her işletmenin ihbarlar haricinde belirli bir dönemde zorunlu olarak daha önce belirlenmiş bir sayıda denetlenmesi ve gerektiğinde daha ağır yaptırımların uygulanmasının işe yarayabileceği düşünülmektedir. Bununla birlikte, kapalı alanlarda sigara içme yasağının düzenlenmesi noktasında paydaşların görüşlerine başvurulmasının, daha verimli sonuçlar alınması açısından önemli olabileceği anlaşılmaktadır.

Gelecek çalışmalarda, kafe sahiplerinin de içerisinde dahil olduğu, çok gruplu bir örneklem grubu ile çalışmanın daha geniş ve anlamlı sonuçlara ulaşmayı kolaylaştıracağı düşünülmektedir. Kafe sahiplerinin, yasağın işlevsiz ve uygulanabilir olmadığına ilişkin düşüncelerinin, kafe ortamlarında yapılacak katılımlı gözlem çalışmalarıyla birlikte araştırmacılar tarafından değerlendirilmesinin de daha geçerli sonuçlara ulaşmayı sağlayabileceği düşünülmektedir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Makalenin yayın süreçlerinde Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Dergisi'nin "*Etik Kurallara Uygunluk*" başlığı altında belirtilen ilkelere uygun olarak hareket edilmiştir. Çalışmanın araştırma kısmı İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Rektörlüğü Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı'nın 05.11.2019 tarih ve 2019/97 sayılı Kararı ile alınan izin doğrultusunda gerçekleştirilmiştir.

Araştırmacıların Katkı Beyanı

Çalışmanın giriş ve literatür bölümü İlker AKTÜRK ve Ahmed Taha ARİFOĞLU tarafından, verilerin toplanması ve ampirik uygulamanın gerçekleştirilmesi Ahmed Taha ARİFOĞLU tarafından, yöntem ve bulgular bölümünün yazımı İlker AKTÜRK ve Hakan KARAMAN tarafından sonuç bölümünün yazımı ise Hakan KARAMAN ve Ömer Miraç YAMAN tarafından üretilmiştir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makalede herhangi bir olası çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Destek ve Teşekkür Beyanı

Makale için herhangi bir destek alınmamıştır.

KAYNAKÇA

- Arıkan, D., Özdemir, F. K., Arıkan, D., Tan, M., Özdemir, F. K. & Şahin, Z. A. (2011). Kapalı Mekanlarda Sigara İçme Yasağının Hemşire ve Doktorların Sigarayı Bırakma Durumuna Etkisi, *Florence Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 19(1), 9-16.
- Arslan, N. H. & Oruç, M. A. (2019). Samsun İli 2015-2018 Yılları Dumansız Hava Sahası Denetim Sistemi Verilerinin Değerlendirilmesi, 3. *International 21. National Public Health Congress*.
- Asaria, P., Chisholm, D., Mathers, C., Ezzati, M. & Beaglehole, R. (2007). Chronic disease prevention: health effects and financial costs of strategies to reduce salt intake and control tobacco use, *The Lancet*, 370(9604), 2044-2053
- Asi E. & Gözüm, S. (2020). Tütün Ürünlerine Yönelik Oluşturulan Politikalara Verilen Tepkiler ve Türkiye'deki Karşılığı, *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 23(2), 319-330.
- Bilir, N. & Özcebe, H. (2012). Kapalı Ortamda Sigara İçilmesinin Yasaklanması Uygulamasının İç Ortam Hava Kalitesine Etkisi, *Tüberk Toraks*, 60(1), 41-46.
- Coady, M.H., Chan, C.A., Sacks, R., Mbamalu, I.G. & Kansagra, S.M. (2013). The impact of cigarette excise tax increases on purchasing behaviors among new york city smokers, *American Journal of Public Health*, 103(6), 54-60.
- Creswell, J. W. (2016). *Nitel Araştırma Yöntemleri Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Araştırma Deseni*, Siyasal Kitap: Ankara
- Demir, L. S., Tunçöz, İ. H., Durduran, Y., Uyar, M. & Şahin, T. K. (2017). Konya-Meram'da Dumansız Hava Sahası Denetimi Yapan Ekiplerin Karşılaştıkları Sorunlar, *Kafkas Tıp Bilimleri Dergisi*, 7(3), 225-230.
- Emery, S. White, M. & Pierce, J. (2001). Does cigarette price influence adolescent experimentation?, *Journal of Health Economics*, 20; 261-70.
- Fidan, F., Sezer, M., Ünlü, M. & Kara, Z. (2005). Kahvehane, Kafeterya, Lokanta Çalışanları ve Müşterilerinin Sigara İle İlgili Bilgi ve Tutumları, *Tüberküloz ve Toraks Dergisi*, 53(4), 362-370.
- Jha, P., Chaloupka, F.J., Moore, J., Gajalakshmi, V., Gupta, P.C., Peck, R., Asma S. ve Zatonski W. (2006). Tobacco Addiction. Jamison D.T, Breman JG, Measham AR, Alleyne G, Claeson M. (Eds.) *Disease Control Priorities in Developing Countries*. New York: World Bank/Oxford.
- Karaca, M. (2019). Tütün Kontrol Politikasının Sistem Yaklaşımı İle Analizi: Türkiye'de Gençler İçin Dumansız Dünya, *Addicta*, 6(4), 1-29.
- Karaöz, M., Albeni, M. & Büyüktatlı, F. (2010). Yasal Düzenlemelerin Sigara Tüketimi Üzerindeki Etkileri, *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 2(2), 19-36.
- Kılınç, O. & Günay, T. (2014). Türkiye Tütün Kontrolünde Hangi Noktada? Engeller ve Çözüm Önerileri, *STED/Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 23 (Özel Sayı),4-7.
- Küresel Yetişkin Tütün Araştırması (Türkiye) (2010). Sağlık Bakanlığı Yayın No: 803 Ankara, 2010. ____2012. Sağlık Bakanlığı Yayın No: 948 Ankara, 2014.
- Önder, Z (2002). The Economics Of Tobacco in Turkey: New Evidence And Demand Estimates. *World Bank, Economics of Tobacco Discussion Papers*, 2.
- Özcebe, H., Biçer, B. K., Bilir, N., Atilla, S., Doğruel, H., Kaya, B., & Harbelioğlu, M. A. (2015). Kafe ve Restoranlarda Tütün Kontrol Kanunu'nun Değerlendirilmesi, *Eurasian J Pulmonol*, 17, 42-48.
- Özcebe, H., Biçer, B. K., Evran, A. Ç., Matola, B. W., Kiraz, S. & Kaplan, Y. G. (2013). Türkiye'nin Kapsamlı Tütün Kontrol Yasasından İki Sene Sonra Kahvehane Müşterilerinin Görüşleri, *Türk Toraks Dergisi*, (14), 11-18

- Punch, K.F. (2005). *Sosyal Araştırmalara Giriş*, Siyasal Kitap: Ankara.
- Saraçoğlu, S. & Öztürk, F. (2020). Türkiye’de Tütün Kontrol Politikaları ve Tütün Tüketimi Üzerine Bir Değerlendirme, *Politik Ekonomik Kuram*, 4(1), 20-44.
- T.C. Sağlık Bakanlığı Sağlık Bilgi Sistemleri Genel Müdürlüğü (2017). Sağlık İstatistikleri Yıllığı Risk Faktörleri Soyutlan Çaglar I, Aygün A., Özdemir T.A. ve Baraşan B. (Eds), *Risk Faktörleri*. Ankara: Kuban.
- Temiz, D. (2010). Sigara Tüketimini Etkileyen Faktörler Üzerine Bir Uygulama: Türkiye Örneği, *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 2(1), 45-53.
- Tobacco Control Laws. (2020). <https://www.tobaccocontrolaws.org/legislation/country/turkey/> (30.01.2021)
- Turan, A. P., Ergör, G., Turan, O., Doğanay, S. & Kılınç, O. (2013). 4207 Sayılı Yasanın Yürürlüğe Girmesinden Sonra Sigara İçme Davranışları Ve Pasif Maruziyet İle İlgili Değişikliklerin Saptanması, *Tuberk Toraks*, 62(1), 27-38.
- Ünal, E. (2017). *Topluma Yönelik Sigara Karşıtı Müdahalelerin Etkililiği: Bir Meta Analiz Çalışması*, (Uzmanlık Tezi) Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir.
- WHO (2018). Global Report On Trends in Prevalence Of Tobacco Smoking 2000–2025 (Second Edition) Geneva: World Health Organization.
- _____(2010). The Political Economy of Tobacco Taxation. WHO Technical Manual on Tobacco Tax Administration, http://whqlibdoc.who.int/publications/2010/9789241563994_eng.pdf (10.08.2021)
- World Health Organization (2008). Mpower A Policy Package To Reverse The Tobacco Epidemic. Switzerland
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2018). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara.